

Knjiga Romi na Slovenskem je delo, ki s svojo vsebinsko in strokovno ter znanstveno poglobljenostjo in dokumentiranostjo predstavlja temeljno delo. Nanj se bodo morali nasloniti vsi tisti, ki jih s kakršnega koli vidika zanimajo Romi v naših hitro se spreminjajočih pogojih dela in življenja. Zato bo knjiga dobrodošla tudi vsem geografom.

Milan Natek

Marija Makarovič, Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem. Založila Gorenje-Muta — tovarna poljedelskega orodja, kmetijskih strojev in livarskih izdelkov, Ljubljana 1979, 205 strani.

Tudi oblike in načini življenja podeželskega prebivalstva so najbolj neposreden odmev najrazličnejših sestavin geografskega okolja. V njih se neposredno prepletajo odnosi med proizvodnimi sredstvi in proizvodnimi silami. Tehnološke spremembe, ki so pogojene z napredkom in razvojem proizvodnih sil, vnašajo nove prvine tudi v življenje kmečkih naselij in njihovega prebivalstva. Podoba je, da mehanizacija kmetijstva postopoma spreminja tudi nekdanjo človekovo eksistenčno navezanost na kmečko zemljo. Zato mu postaja zemljiška posest čedalje bolj samo ena izmed mnogih današnjih proizvodnih dobrin. S tem pa spoznavamo, da je tudi na podeželju čutili čedalje močnejšo odtujenost. Ta se ne pojavlja samo med družinami oziroma posameznimi gospodarstvi, temveč predvsem med človekom in zemljo ter domačijo.

Osnovni etnološki izsledki proučevanja oblik in sistemov medsebojne pomoči na vasi na Slovenskem so tudi za geografa izrednega pomena. Marsikdaj moremo šele na njihovi osnovi dojeti vsakdanji utrip in prepletenost dela in življenja kmečkega naselja kot čisto samostojne in zaokrožene socialne in proizvodne enote. Vse do nedavnega so narava in značaj kmečkega dela pogojevali obilica ljudi po kmetijah, preprosta, večinoma na domu izdelanem orodju sloneča tehnologija obdelovanja zemlje in predelovanja pridelkov ter samooskrbna usmerjenost domačij. Veliko število po kmetijah živečega prebivalstva je bilo sposobno, ob pomoči vprežne živine, ročno obdelati znatno večja kmetijska zemljišča kot danes. Pri tem moramo upoštevati, da je bila v vsakim novim kmetijskim orodjem in strojem, ki sta se pričela uveljavljati, na novo prevrednotena dotedanja funkcija in proizvodna namembnost kmetijskega zemljišča.

Nekdanjo in današnjo sosedsko pomoč na slovenskem podeželju, kakor tudi vzroke za njeno razraščanje in upadanje v zadnjih desetletjih podrobneje razčlenjuje dr. M. Makarovičeva v omenjeni knjigi. Študija je nastala v letih 1973—1977, in sicer na podlagi večjega števila monografskih raziskovanj o medsebojni pomoči na podeželju. V knjigi opisane oblike vzajemne pomoči na vasi slonijo na proučitvah naslednjih naselij: Nedelica in Jeruzalem v severovzhodni Sloveniji, Zelenbreg pod Strajno na Koroškem, Studor v Bohinju, Šmihel pod Nanosom, Pregara na Koprskem, Predgrad v Poljanski dolini ob Kolpi in Orehovec pri Šentjerneju na Dolenjskem. V letu 1976 je preučila medsebojno pomoč še v Bučevčevcih pri Ljutomeru ter v Libni pri Krškem. V knjigi pa so upoštevani tudi rezultati proučitev vzajemne vaške pomoči v Zdenski vasi v Dobropoljah, ki jih je opravila A. Novakova iz Kranja.

Različne so (bile) oblike medsebojne pomoči na slovenskem podeželju. Na prvem mestu je medsebojna pomoč pretežno delovnega značaja. Posamezna gospodarstva si pomagajo med seboj ob različnih kmečkih opravilih, in sicer na podlagi takojšnje ali kasnejše vrnitve pomoči pri enakem ali podobnem delu (npr. sejanje, žetev, mlačev, oranje, gradnja), dalje na podlagi povrnitve izposojene živine (priprega), orodja ali stroja. Izredno razvita je medsebojna pomoč, ki jo posameznik ali celotna naselje izkazuje bodisi posamezniku ali skupini vaščanov ob elementarnih nezgodah ali boleznih, ostarelim in osamljenim vaščanom itd. V knjigi so orisani glavni in najpogostejši sodelavci, ki se vključujejo v vzajemno vaško pomoč. Pri tem so s posebno pozornostjo orisana ženska, moška, otroška ali mešana dela, ki terjajo ljudi različnih spolov in starosti. Avtorica nas seznani z oblikami in načini dogovarjanja o medsebojni pomoči, kakor tudi o urejanju, opredeljevanju in vrednotenju te pomoči.

Dr. M. Makarovičeva podrobno razčlenjuje tudi današnji obseg sodelovanja na podeželju in opisuje posamezne oblike vaških skupnosti (npr. skupnost sosedov, sorodnikov, botrov, povabljenecv ob slovesnostih ali življenjskih mejnikih itd.). Zelo različni načini kmečkega dela še danes pogojujejo, da se ohranja ali pa celo na novo vzpostavlja medsebojna pomoč med kmečkimi gospodinjstvi. To pogojujejo prebivalstvene razmere, lastništvo proizvodnih sredstev, kmetijska tehnologija, družabno-zabavni nagibi itd. Med pomembnimi razlogi, ki spreminjajo in celo krhajo medsebojno pomoč na podeželju, avtorica našteva naslednje: prodor mehanizacije v kmetijstvo in novi načini in oblike kmetovanja, zaposlovanje kmečkega prebivalstva v industriji, pomanjkanje mladih ljudi na podeželju ter splošno rahljanje medsebojnih vezi in odnosov na vasi. Skratka, medsebojna pomoč na podeželju je najbolj stvarna in urejena vaška tradicionalna družbena, čeprav nenapisana institucija (str. 71).

Delo je izrednega pomena tudi za področje agrarne geografije. Odkriva nam prav tiste vzvode, ki nam pomagajo spoznati vsakdanji utrip podeželskega dela in življenja. To se mi zdi še toliko pomembnejše, ker so poglavitne oblike in načini življenja neposredno vplivali na fiziognomijo podeželja. Obenem pa nam knjiga dr. Makarovičeve vsaj posredno nakazuje tudi razpad različnih oblik avtarkije, ki so jo pogojevali tržna preusmeritev kmetijstva, prodor mehanizacije in kemizacije kmetijstva itd.

Mnenja pa sem, da je glavna pomanjkljivost dela v samem izboru »vzorčnih naselij«. Za nas bi bilo izrednega pomena, da bi dobili tudi tako podroben vpogled v medsebojno pomoč v kmečkih naseljih, ki so na ravninah, pa v bližini starih ali novih mestnih ali industrijskih naselij. Prepričan sem, da bi mogli šele potem z veliko večjo trdnostjo in upravičenostjo predstaviti medsebojno pomoč na Slovenskem. Čeprav so v sklepnem delu knjige podane osnovne značilnosti vzajemne pomoči na vasi, pa imam čedalje močnejši vtis, da so te karakteristične večidel le za odmaknjena hribovska naselja. Navedba literature je tu in tam površna in pomanjkljiva. Tudi med besedilom je ostalo več tiskarskih napak.

Milan Natek

Jože Marinko, Razvoj in revitalizacija slovenske vasi. Metodologija vrednotenja in sprejemanja izhodišč za revitalizacijske posege v ruralnih naseljih. Izdala Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo Univerze E. Kardelja, Ljubljana 1979, 202 strani.

Čedalje vidneje se uveljavlja spoznanje, da predstavljajo kmečka naselja s pripadajočim zemljiščem vrednoten socialno-gospodarski organizem, ki ima v posameznih družbeno-gospodarskih sistemih različno veljavo. Podoba je, da se je večje zanimanje za naše podeželje pričelo šele z uzakonjenimi smernicami policentričnega razvoja SR Slovenije, ko postaja smotrnejše gospodarjenje s prostorom in njegovo varovanje za kmetijske namene ena izmed osrednjih poudarkov našega dolgoročnega razvoja. Zato ni presenetljivo, da se je pričelo v zadnjem desetletju zanimanje za naše podeželje, njegova naselja in za njegovo prebivalstvo. Poleg že tradicionalnega proučevanja, ki so ga namenjale podeželju posamezne stroke (npr. geografija, zgodovina, etnologija), posegajo v novejšem času na njegovo področje še številne druge stroke. Med njimi velja še posebej poudariti sociologijo in arhitekturo. Tudi pričujoče delo, ki je bilo napisano kot magistrska naloga v okviru interdisciplinarnega podiplomskega študija urbanističnega in prostorskega planiranja na fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani, je neposreden izraz poglobljenega in kar se da empiričnega spoznavanja številnih sestavin, s katerimi je mogoče opredeliti in ovrednotiti posamezno kmečko naselje.

Neenakomerni razvoj, kakršnega doživlja Slovenija z naglo industrializacijo in deagrarizacijo, je spodbudil avtorja knjige, da se je lotil študija slovenske vasi z dveh vidikov: še vedno živi na našem podeželju skoraj tri petine prebivalstva; zelo skromno so proučeni prostorska kompozicija in arhitekturni spomeniki podeželja. Vse to predstavlja bogato kulturno dediščino, ki je neločljivo povezana z našo kulturno pokrajino. S proučitvijo teh je avtor želel spoznati osnovne sestavine